К. СВАЯК.

МАЯ ЛІРА

БЕЛАРУСКАЕ ВЫДАВЕЦКАЕ ТАВАРЫСТВА.
ВІЛЬНЯ. — — — — — — — — — — — — — 1924 г.

СПАДЧЫНА

рэпрынтнае
выданне

Мінск
«Мастацкая
літаратура»
1993

КАЗІМІР СВАЯК.

МАЯ ЛІРА

ДРУКАРНЯ „MOTUS“, ВІЛЬНЯ.

I.

МЕСТ ПРАДМОВЫ.

Ня пішу я для забавы,
Ні для бліхтру, ані славы,
Ні на сьмех табе, бязверца, —
Пішу я, бо плача сэрца.

Сумна страшна думкі рвуцца,
Ў сіню даль, як рой нясуцца,
Ў ціхі гай, гдзе ўсенька чуе, —
На прыгон, гдзе брат гаруе.

Злажыць песьню ледзь умею,
Ад тых думкаў аж мадзею,
Сэрца мне агнем пылае,
Аж загублена сканае.

Прачытай жа маю «Леру»,
Бо я сам сабе ня веру,
Ці пісаць мне, ці стрымацца,
Каб на зьдзек чартом ня дацца.

СОНЦУ УЗГОРНАМУ...

Сонцу узгорнаму, што сьвеціць кожнаму,
Месяцу блуднаму, ў загадках труднаму,
Гвездкам нябесным
Байкі пішу.

Душы збалелай, з мук ашалелай,
Духаві цёмнаму, ад веку соннаму,
Цела крывавага
Путы крышу.

Музе пудлівай, сумам шчасьлівай,
Ледзь пазнаванай, неадгаданай,
Сэрцу пламеннаму
Песьні нясу.

ПЕСЬНЯ НА ПСАЛЬМ 130.

Ня было гордым сэрца маё, Божа,
Не вынасілась пыхай мае вока...
Чом-жа нядолю сэрца мне варожа?
Чом зор у сумнівы задаўся глыбока?

Між сільных сьвету ня шукаў апекі,
Былі мне гідкі забавы ягоны...
Чаму-ж сягоньня я кволы-калекі,
А дух панёсся па зломах шалёны!

Чуўся пакорным ў глыбіні істоты,
Душы ня чмуціў фальшываю хвалай...
Сёньня ня маю да жыцьця ахвоты,
Перад ўсемоцнай злыбяды навалай.

Як адарваны ад грудзей дзяціна,
Адкінен дух мой ад божага ўлоньня,
Як ліст пажоўклы, сухая галіна,
Як пазабыта беднага загоньне...

Ці безнадзейны, замучаны, зьбіты
Дух мой устане? Ці зваліцца слабы!
Ніколі, Божа, Табой я нясыты:
Навет і ў пекле цябе прызываў-бы...

ПЕСЬНЯ НА ПСАЛЬМ 62.

Ледзь толькі блысьне на небе зарніца,
Дух мой, о Божа, на Цябе чакае,
Душа жадае як дожджу травіца
І цела з стогнам да Цябе ўздыхае.

Ў сухой зямельцы бязводнай і труднай,
Залітай жагай палудняга сонца,
Цябе шукаю у дарозе блуднай,
Да твайго ўлоньня сумую бязконца.

Шляхам цярністым жыцьцё агартаю,
Руку цалую Твайго змілаваньня,
Твой Огляд вечны гімнам апеваю
І веру сёньня ў духа змертвыхстаньне.

І багаслаўлю, Божа, Твае дзівы
Ў формах праявы і ў зьменах часу —
І свае рукі кволы і лянівы
Ўзнашу у неба за айчыну нашу.

І бедну душу маю ажыўляе
Поўнасьць прастовраў гвезднага космосу,
Цуднай мэлёдыі голас мой шукае,
Каб запяяці гімн Творчаму Лёсу.

І не забыці Цябе аніколі:
Ці ў ложы мягкім, ці цьвёрдай пасьцелі,
Адкрыці мысьлей шляхі Тваей волі
І Тваю помач спазнаці у дзеле.

Радасьць мне сэрца агнём запаляе,
Што не пазбыўся Тваей я апекі:
Твой Дух прадвечны мяне атуляе,
Цябе я прагну, Божа мой, на векі.

AD TE LEVAVI...

Ўзнашу я вочы у неба да Бога
І як служэбнік на Яго узіраю:
Ен абароніць мяне ад благога,
Бо міласэрдзя ад Яго чакаю.

О Божа — Божа, спашлі змілаваньне
Над Тваім людам, што поўны нядолі,
Бо ўжо-ж ён просіць даўно змертвыхстаньня,
Каб выйсьці з крыўды, з грэху і няволі.

Чужынец люд Твой аддаў на пакусу,
Каб з яго сэрца выгнаць Цябе, Божа:
Хай кроў бязвінных, да грэху прымусы
Пабудзяць гнеў Твой на народ варожы.

Збудзі, о Божа, люд Твой паднявольны
На труд свабодны, на ласку спакою,
Узглянь ягоны лёс цяжкі — мазольны,
На хлеб мяшаны з горкаю сьлязою.

Устань, о Божа, — зорам сваей моцы
Сакруш нячыстых працу рук паганых,
Абагаслаў свой люд бедны рабочы,
Як маці кволых дзетак міłаваных.

ШЧАСЬЦЕ.

Птушцы да шчасьця — вольнасьці трэба
Да шчасьця краскі — яснага неба,
Дзіця шчасьліва — на руках маткі,
Бяздольны рвецца — да цёплай хаткі.

Мудрага шчасьце — веры шуканьне,
Шчасьце паэта — шчыра каханьне,
Струджаным думкам — трэба спачынку,
Сэрцу збалеламу — вясны ўспамінку.

Для ўсіх-жа людцоў, гдзе ёсьць іх колькі,
Аднаго трэба на сьвеце толькі —
Без чаго сьвет наш — блудна дарога:
Усім да шчасьця патрэба Бога.

«НЕ ПАМЕР: НАРАДЗІЎСЯ».

...Я знаў яго. Быў у цьвеце лет: жывога, бойкага, жвавага настрою. Быў прыгожы. Мог гладка гутарыць, меў здаровы гумар, быў мілага характару. Часта любіў езьдзіць паляваньнем: як птушка вольная гойдаў тады па полі і лесе. Любіў прыроду і знаў яе хараство. Адзінотай не гардзіў — каб углыбляцісія цэлай істотай у творы містраў мысьлі і слова. Умеў журыцца і рваццa да шчасьця надземнага, безканцовага, чыстага як Сам Дух ёсьць чысты: шчасьця амаль неухватнага.

* * *

Пасьля кінаўся ў вір сьвету, каб даці выхад сабранай сіле. Сьвет благі збэсьціў чыстую душу яго, спутаў лётную мысьль яго: абвеяў сваей сумлівасьцяй і пустатой, убранай на колер мастацтва і навукі. Называў сябе мудрым, хаця ня быў ім на дне свайго сумленьня. Пісаў правы Самому Стварцы, хоць не спазнаў ня толькі глыбіні права ўсесьвету, але і бяздоньня сваей нічогасьці. Калі згубіў спакой душы, стараўся падаць у сумнівасьць

сам быт Духа. І раздвоіўся ў ім дух з душою і забіў ён Бога ў сумленьні — на самым дне істнасьці сваей.

* *
*

А за ім ішла малітва: тут на зямельцы і ў прасторах горных сьвету надпрыроднага. Сэрца яго рвалася ішчэ да Ідэалу. Хацеў быць карысным для Суспольнасьці — Грамадзянства. Спосаб на гэта: навука, праца. Так працаваў бязупынна, коштам навет фізычных сіл, каб толькі здабыць сабе славу, пакінуць памяць трывалую, заўсёдную. І стаў чалавекам вядомым, выбіўся спаміж раўні сваей. Відзеў, як цэлы натоўп людзей ідзець пад яго загадам і радаваўся. Раз толькі чапіла яго няміла неяк думка вялікага песняра:

„Мысьліш быць няўмірушчым праз учынак [дзельны?
„А хочыш ці ня хочыш: будзеш безсмяр- [тэльны.

Але не страпянуўся, не прачнуўся дух ягоны. Думка зчэзла як зарнічка пералётная, як апошняя касулька вячэрняга сонца.

* *
*

Сумна дрэўцу — буйнаму і моцнаму на вока — калі мае ў сэрцы сваім чарвяка, які нязначна яго надгрызае і даводзіць звольна аж да сьмерці. Цяжка чалавеку, калі мае ён у грудзях сваіх зачаткі хваробныя — жывучкі сьмяротныя — крэпкі, здаровы склад арганізму вядуць да раскладу. Дрэнна чалавеку с целам затрутым, горай — калі душа мадзеець ад журбы і сумніваў, найгорш калі лучыцца першае і другое разам... Ён быў хворы падвойна. Разгон надмерны, каб здабыць навуку і славу, прывёў яго да кволасьці фізычнай. Таёмная чэсьць для бяздушнага матэрыялізму зрадзіла нядуг горшы: выстудзіла і зусім зьнішчыла жыцьцё рэлігійнае, заводзячы ў душы канцовую безнадзейнасьць. Як ранены зьвер кідаўся тады дух ягоны, шукаючы патолі. Але крыніца жывой вады высахла, а новай знайсьці ня меў ён ужо сілы.

* * *

Уміраў маладым... Заясьнеў у жыцьці гэтым на хвіліну — як мэтэор — каб згаснуць па вечнасьць. Яго чало белае мела адцень бязмерна сумны. Хворны румянец на твары, як пурпура заходняга сонца, быў знакам глыбокага цярпеньня:

а можа гэта быў сарамлівы стыд тэй зманнасьці, за якой гнаўся дагэтуль. Бліскучыя палам вочы, каторыя млосна звярнуў на дарагія сэрцу істоты, поўныя былі сьлёзаў і нямога жалю. Маўчаў доўга... Аж вось з сілай нябывалай застагнаў голасна: «Бога мне!»...

* * *

На ўзгорку магільным сумна шумяць дрэўцы, кідаючы фантастычныя цені на капцы з крыжамі. Цішыню нарушае толькі гульба ветру, які, зрываючыся часам сільней, варушыць былінку траву і падымае сухія лісточкі. Ціш таёмная, неадгадная, наводзіць на кожнага дрыготу. Селянішча жыўціых... Тысячы, міліёны... Жылі, любілі, шукалі праўды, хараства, шчасьця... Няўжо кончылася ўсё толькі жменяй попелу? Няўжо-ж бытаваньне валадара зямлі так марнае і бязмэтнае?... Месяц спакойна спаглядае навакол зімным вокам сваім. Ціхі пагляд кідае ён у кожны куточак, да кожнай зацені: як-бы сваім слабым сьвятлом хочыць разьясьніць—адкрыць тайніцу быту. На магільнай каменнай пліце відаць напіс:

«Не памёр: нарадзіўся».

АРГАНЫ ЖАЛЯЦЦА...

...Тоны арганаў сьлёзы наводзяць на зрэнкі мае. Льюцца жальбы — як тыя воды вясновай парой...

Сынок мой родны, адзіночак мой! Табе іншая музыка йграе: — сьвіст куляў, гром гармат, лязг шабляў, трэск карабінаў, стогн раненых... Божа-ж мой, ратуй маю пацеху! Ен згіне ў гэным пекле. Во й арганы загаласілі, як-бы гаруюць па кім...

Сьлёзы мае, сьлёзы, адыдзіце ад мяне. Ня змо жыце выліць вы тэй жальбы, што набалела на сэрцы. Ня вернецца сын мой — адзіночак, ня ўстане з магілы сябрамі прыцісьнены: чуе мае сэрца. Злучыцца дух ягоны з братавым, той мяне асіроціў нядаўна, пакінаў адным на сьвеце: ах, чуе нядобрае маё сэрца. Мальвіся мая, Мальвіся! Пачуй ты ў сваей дамавіне грабовай той енк, што рвець мне грудзі безнадзейна!.. Чаго вы стогнеце, арганы? Мальвіся вас ня чуе: яна ад вясны ўжо у Бога... Яна пытаецца Божухну, дарагонькая, чаму адабраў Ен жыцьцё маладому Янку? Умалі Яго, каб ня браў да сябе апошняга сыночка, каб міналі яго кулі сьмерценосныя, пошасьці страшэнныя, голад і холад балючы...

Божанька! Як тут многа сьвятла, дым кадзільны наводзіць дзіўныя мары. Чаму сонца, крадучыся з вакна, крывавіць усё — і гэтыя звоі дымаў, і абразы, і аўтар, і афяры? Кроў, усюды кроў — і сьлёзы мае з крывёй... Арганы жаляцца і хліпочуць... Няўжо гэта жальба да Бога? Чаму, чаму гэтак упакорыў нас, Божа? Чаму мы ўсе так нешчасьлівы? Чаму так усе нас губяць, а і мы самі губім сябе? Няўжо грэх наш так вялікі, што патрэба аж гэткай пакуты? А мо' Ты і Сам згубы нашай шукаеш? Ці-ж вечна панаваць у нас будзе людзкая завісьць і злоснасьць? Калі-ж адвядзеш ты ад нас благое вока чужака? Ці-ж мы будзем вечна пасынкамі ў людзей благіх? Божа, Ты ня маеш літасьці над грэшным нашым народам, а за тое ня маеш, што мы грэху свайго не пазналі... Вазьмі і сына майго на афяру! Божа, не дазволь мне блюзьніць!..

Кончыцца Бязкроўная Афяра. Ксёндз чытае апошнія малітвы. Арганы вядуць урачыстую гармонію:—казаў-бы зашумела пушча ад ветру, загаварыў бор, гоніць вецер у далечыню ўсенька... Асушы-ж Ты, Божа, сьлёзы мае; прымі іх як малітву, бо інакшай я ня знаю...

Барані „ад мору, голаду, вайны і пошасьці“.

З КНІГІ ВЫЖШЫХ АСЯГНЕНЬ ДУХОВЫХ.

Сьвечкі на аўтары ледзь лыпаюць. Адпраў ляецца вячорная малітва Радаўніцы Маёвай. Пах кветкаў і кадзіла. Шэпты жальбы і пакуты. За вокнамі містычны говар тапалёў і бяроз. Паўцень спавівае касьцельную наву. Хрыстус с крыжа сумным зорам спаглядае на пакору людзкога грэху: дарэмна — здаецца — агарнуць сіліцца сьвет акрываўленымі рукамі.

„Божа, сямейку набожных багаславі“.

У глыбокай нішы пры аўтары Пацяшеньня спавядаюцца... Старцы — дзяцюкі — дзевы — дзеці. Затоплены ўсе ў немай контэмпляцыі. Думаюць над загадкай свайго быту, а мо' толькі стараюцца думаць. Слухаюць голаса сумленьня, вынаходзяць памылкі розуму, і слабасьць волі, і капрысы зманнага ўчуцьця. Зор стрывожаны заглыбіўся ў тайніцы адвечныя, ледзь адчутыя сэрцам збалелым, ледзь даступныя кволай волі людзкой.

„Божа, будзь мне грэшнаму міласьцівым“.

Спавядаюся. — Ня помні, о Божа, майго грэху думкамі споўненага, намерам дакананага: вінен — вінен — вінен. Ня помні, Божа, грэху словам споўненага, чынам дакананага: вінен — вінен — вінен. Ня помні, Божа, зла дапушчанага, дабра недакананага: вінен — вінен — вінен.

„Разграшы, Ойчанька, калі можыш“.

Адышоў апошні. З-за філяра сунецца йшчэ адна постаць: ціха-звольна, як мара. Кволасьць дзіўная вее ад яе. „Хто ты? Чаму нічога ня кажыш?“ — „Грэх мой ты ведаеш.“ — „Ты даўно спавядалася?“ — „Я спавядаюся вечна: грэх мой ты ведаеш.“ — „Чаго-ж ты ад мяне жадаеш?“ — „Нічога мне ня трэба: грэх мой ты ведаеш.“ — „Хрыстэ-Езу, скажы ж мне, хто ты?“ — „Я душа твая, ты стварыў мяне: ты дух творчы, — грэх мой табе вядомы“.

„Божа, зжалься над душой пакутнай чалавека“

Сьцень нікне, развеваецца. Зор толькі пылае здалёку: пунктам сьветляным занікае ў далечынь.

Шопат і жальба сьціхаюць у сьвятыні. Ледзь чутны апошнія тоны хорнай гармоніі. Тайнічна мігоча лямпачка прад аўтарам Жывога. На сьцяне адбіваюцца неспакойныя цені-мары. Між імі віджу фігуру нахіленага маладзяна з тварам у далонях. Хрыстус нахіляе над ім акрываўленыя рукі, разгартае яго кудры, цалуе яго абліччa.

„Божа, справядлівы загады Твае.“

З КНІГІ МУДРАСЬЦІ.

Сэрца дурнога — зьбітое начыньне:
Ніколі ня ўдзержыць разумнага слова:
Павер лепей тайну нямое скаціне,
Бо слухаць цябе хутчей будзе гатова.

Паслухай! Жыцьцё тваё, мілы мой браце,
Як лёт той пташыны, што ў ветры гуляе:
Паветра зышлося і — як угадаці,
Гдзе лёт быў, пашто і куды ён зьнікае.

Хай будзе рука твая быстра ў даваньні,
Ня будзь уважлівы ў чужыя насьмешкі,
Умей мужаваці у мудрых сабраньні,
А праўду кажы бяз ніякай абмежкі.

Бо слова тваё — цябе асуджае,
Аблічча і ход твой — здраджае тайніцу,
І думкі благія сам Бог пакарае,
А словы гідкія — ведзьмы багавіцы.

Ня дайся на чары змянлівай жанчыны,
Будзь верны у змове, у намерах чысты,
Ня здрадзь анікол свaей ты дзяўчыны,
Будзь бойкі ў забаве, ў трудзе мазалісты.

І Богу маліся, а сэрцам адкрытым,
Ня будзь ты пакусай сабе, ні другому,
Хай дух у малітве будзе працавітым,
Тайніцаў сумленьня ня здрадзь анікому.

А мо' цябе хваляць, будзь вось асьцярожны,
Бо гэта прабуюць падатнасьці волі;
Хай дух твой ня дрэміць у зманнасьцях рожных,
Ня будзь асавелым нігдзе і ніколі.

II.

ГЫМН РОДНАЙ ЗЯМЛІ.

Зямліца прошласьці ціхой,
Крывавай спісана рукой,
Айчызна — Маці — Беларусь,
Цяжкі лёс Твой.

Паклон с трудом Тваей дружбе,
Паклон за волю барацьбе,
Айчызна — Маці — Беларусь,
Паклон Табе.

Жалосна плача песьнь Твая
І Бога моліць, сьлёзная,
Айчызна — Маці — Беларусь,
Ты родная.

Ідзе вось ясная пара,
Праўду сьвеціць нам зара,
Айчызна — Мапі — Беларусь,
Гарой, Жыва!

НА ГАДАВІНЫ НЕЗАЛЕЖНАЙ БЕЛАРУСІ.

Вялікі дзень. Казаў-бы Хрыстус
Сваей дзень сьмерці непавіннай
Злучае ў зьвязяк тайны — дзіўны:
На гэты год, на гэты дзень.

Кальварыю прайшла Русьбела,
Крыжамі значана усюды,
Магіл бяз ліку — жертв прыблудаў:
У гэты год, у гэты дзень...

А іншай песьні не пачуеш,
Як толькі стогн, жальбу, скрыготы:
Палынь расьце, цьвітуць асоты:
У гэты год, у гэты дзень.

Ўсе наругаліся даволі,
Судом Пілата пакаралі,
Адзеж дзялілі, воцт давалі:
У гэты год, у гэты дзень.

Прад вокам сьвету крыжавалі
Вучоныя і фарызэі
І кніжнікі і садуцэі:
У гэты год, у гэты дзень.

І страж паставілі цяжкую:
„Ня ўстане з мертвых аніколі.
„Верыла ў Бога.. Яго воля
„Ня ў гэты час, ня ў гэты дзень.

Прабілі сэрца, рукі ногі,
Між неразумных палічылі,
Абрабавалі, абяднілі:
У гэты год, у гэты дзень.

Ня верылі, што душу мае,
Над целам зьдзекі учынілі,
У цьвердай скале палажылі:
У гэты год, у гэты дзень.

Змілуйся-ж, Божа, ты над ею,
Ня дай у гробе век ляжаці,
Пазволь да жыцьця ей устаці:
У гэты час, на трэці дзень.

АЙЧЫНЫ МІЛАЙ...

Айчыны мілай зор на сабе чую,
Куды ня пойду з самлелай душою;
Айчыны сьлёзнай праклены лічу я:
Ратунку кліча — «Ратуйце з разбою!»

І над Айчынай і над сабой плачу,
Што памагчы ей — я хворы, бязсільны;
Што словы горкі надарма я трачу:
З душ нашых вее холад замагільны.

Зор мой дарэмна шукае выбаўцы,
Ня віджу сільных між браці паганай, —
І не чакаю з рук божага Даўцы
Ужо збаўленьня з долі апляванай.

І толькі ў самым бяздоньні няверы
Іскра надзеі у попеле тлее:
Іскра надзеі, што рана бяз меры
Долі народнай душы разагрэе.

Іскра бязвольна пажарышчам стане,
Аж твар схаваюць нябесныя зоры,
І дух народны адважна паўстане:
Раўняці будзе даліны і горы.

Будаваць будзе на зломах айчыны
Рукой магутнай з агнём Промэтэя,
А сам як згіне, дасьць тэстамэнт сыну,
Каб не змалела Айчыны ідэя...

БОЖА, ЗЖАЛЬСЯ...

Пушча гдзе шуміць журліва,
Гальлём хоча сьвет абняці,
Гдзе народ глядзіць пужліва,
І гдзе плача мая маці —
Там нясуся думкай сумнай
З вачмі зьлітымі сьлязамі,
З музай ціхай, з лірай струннай:
„Божа, зжалься Ты над намі!“...

Бор гдзе сіні здаль віднее,
Гдзе ўзгоркі, яры, нівы,
Гдзе мой брат з бяды марнее,
Хоць цьвярозы, нелянівы —
Туды нясуць мяне думкі,
Там край родны. Там мы самі
Бярэм лёс у свае рукі,
„Божа, зжалься Ты над намі!“...

З музай вёску ужо бачу,
Ліру трыунфальна строю,
Божа мой, чагож я плачу,
Чом ні маю супакою? —
Муза шэпча мне тужліва:
„Бачыш, шчэ чужынцы з вамі,
„Вы не браліся рупліва“...
„Божа, зжалься Ты над намі!“...

„Вы не браліся рупліва
Долю — волю будаваці,
Вы цярпелі ўсё маўкліва,
Толькі ўмелі праклінаці —
Гартам дух ваш змацаваўся,
Але сваркі ўсё між вамі,
І сусед вам ні ўдаўся!“...
„Божа, зжалься Ты над намі!“...

ЗАГЛЯНЕ СОНЦА...

Загляне сонца ў наша ваконца,
Хатку асьвеціць праменьмі —
Па цёмнай ночы ажывіць вочы
Боскім да працы натхненьем.

Позна мы ўсталі, і шмат праспалі,
Гойдалі злыдні нам долю —
Пялі песьні пам на прадвесьні,
Песьню радасьці ў няволі.

Заход сьмяўся — каб ён дождаўся,
У лапцёх што с труду мы спалі —
Усход нас мучыў цяжка — балюча:
Хацеў, каб з душой мы прапалі.

Абы балота, будзе ліхота:
Дзёрлі нас няньki начніцы —
Аж да жывога — мо' з волі Бога —
Кроў аж зрасіла зямліцу.

Аж застаґнала зямля у падвалах,
Неба пакрыў блыск агнявы —
З болю зямліцы, с крыві крыніцы,
Брат наш збудзіўся русьняны.

Асьвеціць сонца яго ваконца,
Злуду мар сонных разьвее —
І выйдзе с плугам ён саматугам,
Родненьку ніву засее.

Груган з Усходу, а крук з Заходу
Дарма там жыру шукае —
Бо зерне спорна, у волю прасторна,
Хутка пад неба ўзрастае.

ОЙ НА РУСЬ ДЫ БЕЛУ . . .

Ой на Русь ды Белу груганы ляцелі,
Неба засланілі — на зломах паселі;
Зорам неспакойным кругом спаглядалі:
Там косьці бялелі, як пена на фалі...
Як пена на фалі па ўзгорках косьці —
Ой прашлі зямельку, крывавыя госьці!
Скалыхнула бура бяздонпае мора,
Прычыніла людзцам страшэннае гора.
Аддыхнула бура, сонца паказала,
А трупа кляваці груганоў паслала...
Паселі на зломах няпрошаны госьці;
Дзяўбалі трывожна беларускі косьці.
Зашумелі пушчы, застагналі нівы
Ад тэй груганова́й — пякельнай спажывы...
А во страпянуўся род той груганова!
Быў здалёку чутны гоман нейкі новы.
Дзівам здзівавалісь няпрошаны госьці,
Бо з зямлі паўсталі беларускі косьці...

Ой вы лятуценьня, ой маеж вы мары!..
Каб усталі косьці — непатрэбны чары:
Сьлязой палівайце вы родную ніву,
Трудом цярабіце вы бор гутарлівы,
Аж пачуйце голас з касьцей айцоў вашых —
Груганоў ён спудзіць маскоўскіх і ляшых...
Дасьць Бог калісь будзе люд народу братам,
А Русьняк Маскоўцу да Лехіткі сватам!..

2—563

О, КРАЙ МОЙ РОДНЫ!..

О край мой родны! Куды я ні гляну,
Гдзе лёс мой дзіўны мяне не закіне,
Што-колеч думкай сваей ні закрану:
Са мной ты ўсюды у кожнай гадзіне.

Мо‘ гэта маці так зачаравала
Сваею песьняй над ложам дзяціны,
А мо̀ зязюля так накукавала,
А мо’ чар гэта мілае дзяўчыны...

* * *

Я знаў дзяўчынку з вёскі неўдалёчкі:
Яна мне казкі любіла казаці,
А мела сьлёзмі залітыя вочкі,
Вочкі, што трэба небу прыраўняці.

Умёрла з гора: з голаду вайною,
І так-жа сумна прад сконам глядзела,
Як застывала мертвай цішынёю,
Што маё сэрца жалем скамянела.

Над самым ранам, як будзіцца сонца,
Яна ўздыхнула глыбока — таёмна,
І азірнуўшы слабы сьвет з аконца:
„Жаль мне зямліцы“ сказала прытомна.

І на падушку сьлязінка упала,
Касулька сонца тварок асьвяціла:
Так безнадзейна Мальвіся канала,
Сонца-ж на грудках крыжык залаціла!

А слова жальбы скалыхнула грудзі
Чарам магутным, болем і трывогай:
І расхадзіліся плачучы людзі,
Шэпчучы скаргу нямую да Бога.

* * *

Адзін раз бурай жыцьця скалачоны,
У безнадзеі на лепшыя зьмены,
Быў я пры сьмерці, палам знемажоны
Я зваў пагібель голасам пламенным.

Тады здалося мне, як-бы на яве,
Прышла Мальвіся ў беленькай хустцы,
З пальцам на вуснах, у сумнай паставе,
Крыжык на грудках на чырвонай стужцы.

Так праз хвіліну нада мной стаяла,
Жаласным вокам агарнула ложа,
Мяне-ж жудоснасьць тады агартала,
Голасам зычным крыкнуў я: «о Божа!»

Мальвіся ціха сьціснула мне голаў,
Чало мне з плачам раз пацалавала:
„Хоць безнадзейны, хоць бедны, хоць кволы,
„Так як народ наш — ціхутка казала —

„Ня трэць надзеі нігдзе і ніколі.
„Працуй чым можыш, каб зменшыць бяздольле,
„Бо я дазнала, што ў нашай злой долі
„Скрыта дарога на лёс і прывольле...

На крыж мне сумна яна паказала,
Сьлёзка зрасіла ей твар мармуровы,
І як аблочак павольна зьнікала,
Мяне абняўшы чарам таей мовы.

* * *

Ад таго часу краіна нядолі,
Што Беларускай на сьвеце завецца:
Краіна гора, бяз долі, бяз волі —
У маіх думках заўсёды снуецца.

ГЭЙ, БУДУЙЦЕ!

Няма праўды як схаваці —
Ўсё пайшло цяпер інакш:
Пан пакінаў гультаваці,
А між намі меней плакс.

Даўней толькі наракалі,
Толькі чухалі галоў —
Ныні плакаць перасталі,
Усё вернуць стрымгалоў.

Навет добрыя будынкі
Пачалі ўжо руйнаваць:
„Годзе, кажуць, нам спачынку,
Трэба ўсё наноў складаць“.

Добра людцы! Абы сьмела,
Толькі помніце адно:
Хто будуе няумела,
С працы будзе мець драньнё.

Развражай-жа перш чым зробіш,
Адлічы — рахунак здай —
А чаго не утаропіш,
Разумнейшага спытай.

Здабыць трэба перш зямельку,
Бо краіна-матка ўсім:
Хлябок родзіць і кудзельку
Дзецям родным, ня чужым.

Што у нас зямлі ня стала,
То ня дзіва, ані цуд:
Чужыня нам панавала,
Дзёрла скуру, як той бруд.

Вось зямельку іншым ладам
Дзяліць трэба чым даўней:
Хто нам павуком, ці гадам,
Пойдзе проч раней-пазьней.

Глянь кругом, браток мой родны,
Падзіві наш родны край:
Ен багаты, ён прасторны —
Яму труд ты свой аддай!

Ты рамансаў ня вучыся,
Ані штук вялікіх зноў,
Адно толькі налажыся
Пазнаць добра варагоў,

Каб ня даці ім заесьці
Свайго духа і свой труд,
І твой край ня даць абсесьці —
Зробіш гэта: будзе цуд.

Будзеш мець зямелькі доваль,
Школы зробяцца з двароў:
І авечкай і каровай
Зможыш панскіх шляхтуноў.

Ты артай — табе навука
Мусіць йнакшая служыць,
Бо найбольшая тут штука
Прымусіць зямлю радзіць.

А ўжо посьле знаць аб сьвеце,
Дзе і што і да чаго:
Зваяваў каго хто ў леце,
Ці ў зіму здавіў яго,

Ці Уранам гвездка звецца,
Ці Нэптун, ці ішчэ там як,
Чый з Адама род вядзецца,
А хто налпы быў сваяк.

Гэй, будуйце-ж, мае людзцы,
Жыцьцё новае наўкруг,
Навет сонкі хай прачнуцца, —
Хто ня вораг — будзе друг.

НА КРЫЛЬЛЯХ...

На крыльлях думкі я ляту стралой
Туды, гдзе край мой родны-сьлёзны
Паглумлены паганаю рукой,
Загнаны, цэлы век трывожны...

Ты, Божа, разсудзі: чаму народ мой бедны
Праз век гніе у цьме, ў няволі безпатольнай,
Скажы — няўжо прыказ Твой запаведны
Пакорным быць падан душы бязвольнай!?

Бо есьлі так, народ згніе ў пакоры,
Чужынцу дасьць і матку і дачку;
А сам бядак, нанет прыбіты — хворы
Жыцьцё закончыць на чужым шнурку...

Ах, тым праклён я шчыры пасылаю,
Хто войнамі жыве, прыгнётам і нажывай,
Праклён і тым, паклоны хто складае
Асільству — і блуду — і роскашы лянівай.

Украсьці я хацеў вось-гэту тайну з неба:
Чаму нядобраму шырока сьвет — дарога,
Чаму цярпліваму нямаш у хаце хлеба,
Чаму на сьвеце больш і больш благога.

Народзе мілы мой! Цяпер ужо ня знаю,
Чым маеш ты каваць цяжкую сабе долю:
Дабром за зло плаціць (што ў сэрцы я хаваю),
Ці ворага душыць ў крыві—ў вагні—ў вугольлі...

Ламаюся я сам тваею крыўдай зьбіты,
А сэрца мне крывей зьліваецца ад болю,
Што вечна ты ціхі, як Богам пазабыты,
Як здань пакутная шукаеш сабе волі.

ПАШЛІ МНЕ, БОЖА...

Пашлі мне, Божа, пару такую,
Калі пачнём мы Імшу сьвятую
За край наш родны адпраўляць;
Бо вельмі цяжка, што мова наша —
Розуму й сэрца нашага паша
Ня ўмее Бога выслаўляць.

Пашлі мне, Божа, пару такую,
Калі зямельку, сьлязмі злітую,
Пачнём мы лепей шанаваць;
Бо вельмі сумна, як нам чужынцы
Даюць ня жартам свае гасьцінцы,
Каб над бяздольным панаваць.

Ня дай жа, Божа, прыждаці часу,
Калі-б народ мой ня знаў папасу:
Другіх пачаў бы біць;
Бо вельмі пекна, што Русьняк бедны
Ня глянуў крыва на гон суседны,
Крыві ня сьмеў пусьціць...

ЧАРАЧКУ АДНУ...

„Чарачку адну,
„Каб забыці родную
„Сваю старану,

Не глядзеці як брат родны
Душу прадае,
Пазабыўшы шлях свабодны
І песьні свае.

„Чарачку адну,
„Каб забыці родную
„Сваю старану,

Прагавіту каб пракляці
Чужынца руку,
Зельлем розум счараваці
Яму павуку.

„Чарачку адну,
„Каб забыці родную
„Сваю старану,

Перад Богам каб упасьці,
Яго умаліць —
Або вечна запрапасьці,
Бо душа баліць.

„Чарачку адну,
„Каб забыці родную
„Сваю старану.

ЧАРЫ АЙЧЫНЫ.

З душой хворай, целам зьбітым,
Сыт нядолі — зьдзеку,
Морам горычы залітым,
Быў ў маладым веку.

Грудзі ўпалі, стан схіліўся,
Вусны, як з паперы:
Пакідаць ўжо сьвет маніўся
У мане бязверы...

А цяпер я ўжо здаровы,
Жыву, прыпяваю;
Шчебят птушак, шум дубровы.
Гэты цуд спраўляе.

Гэй ты, родная старонка,
Гэй, краёчак мілы,
Хваліць буду цябе звонка
Да самай магілы!

Ты цярпеньне душы гоіш
І зьнямогу цела,
Жыцьцё творыш, песьні роіш,
Вучыш жыць умела.

Я зьнямог здаўна скаваны
Злой бядой і зьдзекам, —
Цяпер гартны, змацаваны
Красы тваей лекам . . .

Каліж хто цябе ня любіць,
Край мой родны, мілы,
Хай душу сваю загубіць,
Растраціўшы сілы.

III.

МАЕЙ МУЗЕ.

Хто ты з сьлёзнымі вачамі,
Бедная дзяўчына,
З чыстым тварам, чуткім сэрцам,
Вусны як маліна?..

Ці з імглы саткана ранняй,
З сьвятла зоркаў ясных,
З шуму дрэў сваяцкай пушчы,
З агнішч непагаслых?..

А мо' з думкаў недасяжных,
Ды з жалю нямога, —
А мо' скарга, а мо' жальба
Да Бога самога?

Першы раз с табой спаткаўся
Пастушком у полі:
Ты тады шапнула сумна
Аб маей аб долі:

Другі раз, калі у школку
Маці выпраўляла
І ражанчыкам з касьцёла
Пабагаслаўляла.

Пры арбе раз трэці бачыў
Я твой вобраз мілы,
Той парой, калі змадзеў я,
Выбіўшыся з сілы.

Раз чацьвёрты, як народу
Гаварыў аб Богу
І паказваў з верай пэўнай
Лепшы шлях-дарогу.

А раз пяты і апошні,
Як самлеў ад труду,
Палам змучаны агнёвым,
Прасіў неба цуду.

Цяпер дарма прызываю
Горкімі сьлязамі:
Баліць сэрца, нет патолі,
Сумен цэлмі днямі.

Але-ж голас яе чую,
Шопат гэткі мілы:
„Ты убачыш мяне двойчы
„Над дзярном магілы.

„Калі люд твой стане цьвёрда
„У хаце гаспадарыць,
„Калі сам варожу сілу
„Па хрыбце ударыць.

„Як збудуе кладку-помаст
„Між пасваркаў веры
„І дабром, свабодай, знаньнем
„Заслывець бязмеры...“

ЭРОС І ПСЫХЭЯ.

Я хацеў-бы глянуць ў твае вочы,
Там тайніцу душы адчытаць,
І ў трывожнай жыцьцёвай паўночы,
Я хацеў-бы ў іх праўды шукаць.

Разгарнуць твае чорныя косы,
Цалаваць а паўночнай цішы,
На твар вызваць сьлязістыя росы,
Аддзяліці твой дух ад душы.

Сьлед іроніі з вусначкі сьцёрці,
Заглыбіцца да язьні на дно, —
Для заблуднага сьвету умерці
І стварыці вясельле адно.

Не таі, ня віляй — а прызнайся,
Што таёмна ты любіш мяне, —
А ці я... Ты мяне ня пытайся:
Прада мной ты на яве і ў сьне.

Дай душу мне тваю — больш ня трэба,
Творчы дух ты народу аддай,
І так жыйма абое для неба,
І сваім ты мяне называй.

РУСАЛКА.

Сонейка гасьне, цені валакуцца,
Снуюць па узбярэжжу вазёрным мрацы,
Русалкі прынадна здалёку сьмяюцца, —
Ну-й дзівы-ж бываюць у нас паначы.

А цёпла, а парна: пашоў бы куцацца,
Хоць страшна русалак, вадзяніц, і мокш...
Так цудна, так пекна: ці-ж можна стрымацца, —
Хто дзеўкі баіцца, куды-ж такі гож!

Нурком я кідаюсь у возера тоні,
Плыву па жвірочку, па жоўценькім дне,
А дух замірае... Ужо можа гоні...
Даволі!.. Нясі-ж ты вадзіца мяне!

Ах, легка ўздыхнуці... Раскрыйцеся вочы,
Нябескі Дажбожа! А гэта-ж хто там
Касу расплятае, стан мые дзявочы?..
Ці зданьне, ці што: не згадаю я сам.

Хоць з жахам у сэрцы плыву я ціхонька
Да зьявы вось беленькай-пекненькай той;

Яна-ж, расчасаўшы касулі чарненькі,
Абмыла свой тварык крынічнай вадой...

Пусьцілася плыць у маю, у старонку, —
Нурка ізноў даў я адразу на дно,
І думаў, што... пойдзе яна наўдагонку,
Затопіць мяне ў глыбіні ўсё адно.

На верх ізноў выплыў, бо духу ня стала.
О дзівы! Русалка блізенька пры мне:
Туды і сюды ўсё плывала-плывала,
Казаў-бы й ня бачыла быццам мяне.

Аж я адгукнуўся: „Русалачка-душка!
Паглянь-жа хоць раз, калі ласка, сюды:
Ня будзь так пужлівай, вадзіцы дачушка,
З табою міленька паплыву хоць куды...“

Ня слухае!.. Дарма!.. На бераг сьпяшае,
Ах, што-ж там?.. Адзеньне яе!
Ей сорамна нешта, вось за куст уцякае,
Кашульку ў міг на сябе ўзьдзяе.

У хвілінку гатова, на мяне ледзь зірнула,
Неспакойна глянула са-двойчы кругом:
„Ты шалуцька хлапец!“, сьмяючыся ўсклікнула
І пашла пяючы „даліною—лугом...“

ПЕСЬНЯ ДЗЯЎЧАЦІ.

Там у зацішным таёмным бары,
Між соснаў зацені шуміць ручаінка;
У хвойным каб песьні пяяць гушчары,
Там часта прыходзіць прыгожа дзяўчынка.

Дзяўчо пяе песьні нядолі народу,
Забітага горам і крыўдай балючай:
У песьню ўлівае і міласьць і згоду,
І што набалела на мысьлі кіпучай.

А песьня дзяўчаці так сумна-жалосна,
Што бор на жальбу ўжо няраз задрыжэў,
Канюх страпянуўся, заплакала сосна,
Пугач гдзесь захлопаў і ўдаль паляцеў.

І водгалас ходзіць між лесу галінаў,
Як тое дзяўчо сваю песьню пяе,
А вецер — прыблуда ад гор і далінаў, —
Нясець на сьвет цэлы запевы яе.

Люблю я той бор, тую песьню дзяўчаці,
Люблю я лавіць таей песьні матывы,
А тое дзяўчо — ох, ніяк тут сказаці:
Хай гэта даскажа сам бор гутарлівы.

ПЕСЬНЯ

Сьвеціць зорка ясна—цудна на сьвет божы ўвесь,
У пасьвеце тоне вёска, горы, сад і лес;
Жыва ночка агарнула сонны цэлы край,
Салавейка адазваўся, быў на сьвеце май.

На ваенцэ Янка біўся, лёс яго там гнаў,
Сьлёзы ліў па роднай вёсцы, аж ад кулі паў;
Дарма зорка асьветляе надмагільны крыж,
Янка сьпіць сном даўгавечным—така воля звыж.

Узышоў месяц ясны—поўны, дрэміць сонны сьвет,
Камуж гэта яснай ночай супакою нет?
З ламаўшы белы рукі мара йдзе праз гай,
Ціха шэпчуць вусны белы: «Янку мне аддай!»...

САМСОН І ДАЛІЛЯ.

Быў муж, Самсонам яго звалі.
Асілак знаны ўроды непамернай.
І добры быў. Усюды яго зналі
Так з сілы, як і з волі нямізэрнай.

Ён ворагаў лажыў арліным сваім зорам,
Ён аткрываў благія іх задумы;
Змагаціся гатоў быў з сушай ён і з морам,
Пакорны львы яму і дымныя самумы.

Было й дзяўчо між філістынаў люду
Даліляй звана, з пышнымі касамі,
Фігурай стройнай, зорам моў бы з цуду,
Нязмучаным ніколі горкімі сьлязамі.

З варожага народу Самсона палюбіла,
Асілка стройнасьцей сваей ачаравала.
Самсон упаў. Дзяўчына стыд сгубіла,
Усю сілу мужа зрадай адабрала...

У сьвятыні да слупоў Самсона прывязалі,
 весялілі песьняй сытыя гадзіны...
А ён малітву мовіў... Выхвалялі
Паганцы нявернасьць тэй дзяўчыны.

Самсон зьбіраў ў малітве свае сілы,
Слупы абняўшы. Зор яго быў скрыты:
«Егова! — зашаптаў — Ня помні грэх Далілі!»
Затрос слупы. Храм злёг. Там і Самсон забіты.

Даліля йзноў з варожага народу
Асілка новага да сьмерці палюбіла:
І не прайшло цалюсенькага году,
Як трэцяга асілка з ног зваліла...

ЯК МРЭЦ...

Было гэта ў ночы ціхой і таёмнай...
У зьнямозе і месяц ледзь плыў.
Ледзь гвездкі мігцелі ў высі неаб'емнай.
І людзі уціхлі, і бор цёмны сьніў.

Стаяў поўны суму адзін я у полі,
Агнёвае поўны жальбы –
А дух мой хістаўся з глыбокага болю,
А цела самлела з арбы.

Аж ноч зашаптала тады ў уміленьні:
„Чаму ж ты заўсёды адзін?
„Гдзе друг твой нядолі, гдзе прошласьці цені,
„Спамін гдзе вясёлых гадзін?

І бачыў я з'яву у гэту хвілінку,
У сьвятлянай імгле плыла ў сьвет:
Панёс яе вецер, як з дрэўца галінку,
Аж хмарка скрывавіла сьлед...

„Ты музай была мне і сонца касулей,
„Гарыць што зарнічным сьвятлом;
„І кветкай была мне: вясновай саснулей
„Ніколі нязвялай, і божым агнем.

А месяц глядзеў мне спакойна у вочы,
Спакойна і зімна — як мрэц —
А дух зашаптаў мне таёмнай тэй ночы,
Што журбы маей не канец.

Сьціскаецца сэрца балюча-трывожна,
Сябе сам чуцьцём я калю,
А хоць і укленчыў на месяц набожна,
Ня ведаў, каго я малю.

Стаіш ты ў вачах маіх зоранькай яснай,
Пылаючы зор твой лаўлю,
Змуцілася думка... Малюся напрасна,
Цябе ненавіджу й люблю.

НЕ ЧАРУЙ.

Не чаруй мяне ты зорам,
Не чаруй красой;
Не чаруй сваім ты горам,
Не чаруй сьлязой.

Не чаруй ядвабнай коскай,
Ні вусноў агнём...
Не чаруй усьмешкай боскай,
Ні сьвятым жыцьцём.

Не чаруй дзявочым станам,
Не чаруй грудзьмі...
Каб ня быў я пакараным
Богам і людзьмі.

СЭРЦА.

То сьцісьнецца, то б'ецца жыва,
То мукай забаліць агнёвай,
Калі мой лёс паддасьць агніва
Маей нядолінцы жыцьцёвай.

Хістаюся галінкай ў лузе,
І хмарай гонюся па сьвеце...
Спрацівіць лёсаві — нарузе
Нет сіл ні ў зімку, ні у леце.

Неміласэрны кон руйнуе,
Што будаваў ў бязсоннай ночы,
Калі-ж хто стогн мой і пачуе,
Аж стыдна мне, як лжэць ён у вочы.

Я сьніў аб шчасьці часта-многа,
Людзям сябе аддаць маніўся,
Аж у канцы сказаў да Бога:
„Пашто я, бедны, нарадзіўся?“

Маліўся праўданькі — спрадвеку
Бядой замучанаму люду...
Ах, гора з сэрцам чалавеку,
Бо дарма ён чакае цуду...

Пакляўся, што стаяць на стражы
Я буду чыстаты сумленьня...
Быць стражам там, дзе поўна сажы?
Ці вернецца сяўбы насеньне?

Няма ўжо сьветленькай часіны
У жыцьці маім так вельмі кволым:
Чакаць мне трэба тэй хвіліны,
Калі зыйду ў магілу голым...

О сэрца, сэрца — успакойся,
Чаго так б'ешся як у клетцы?
Людзей стыдайся, Бога бойся...
Яно-ж крывава рвецца — б'ецца.

Каго-ж у нядолі йшчэ шукаеш?
Няўжо з табой хто плакаць будзе?
Замры ўжо лепей, што йшчэ маеш
Купаціся ў жыцьцёвым брудзе...

IV.

СПАВІЎ МНЕ СЭРЦА ЖАЛЬ...

Спавіў мне сэрца жаль
На восень жоўтую,
Зор заглыбіўся ў даль
Жальбой гаротную:

Жаль па цудоўным сьне,
Жаль па маей вясьне.

Спавіў мне сэрца жаль
У зімку белую
І не забіў амаль
Душу збалелую:

Па сьветлых летка днях,
Па цудных ночы снах.

1/23—563

Спавіў мне сэрца жаль
Чароўную вясной,
Чырвоны як кораль
Спламеніўся дух мой:

Па восені ўздыхаў
І жаласьцю згараў.

Спавіў мне сэрца жаль
У летнюю пару,
Між райскіх жыта фаль
Пачуў я, што умру:

І плачу вось нямы
За зоркамі зімы.

ВЕЦЕР ШАЛЕЕ.

Вецер шалее, мяцеліцу гоне,
Гоне віхрамі, як гурбамі фаль;
Месяц крывавы глянуў праз аконьне,
У сэрцы збудзіў мне шмат жудасны жаль.

Нудна й жалосна і надта-ж маркотна
Галосіць душа, што я лёс запрадаў:
Заплакаў бы горка, стагнаў-бы гаротна,
Каб Бог мне з сьлязою вясёласьць аддаў.

І высахшым зорам гляджу я у хмары —
Шалее віхор і ледзь зоркі мігцяць —
І думкі нясуцца і тоўпяцца мары,
І сэрца гарыць і ўсе нэрвы дрыжаць.

Ах, што так расходаліcь сілы нямравыя,
Думайце гэні людзкога уняць!
Проч вы, начніцы духі каравыя,
Ў цёмнай матэрыі вам прападаць.

Духам я вольны, хоць сэрца так ные,
Хоць цела так цісьне, як гад да зямлі, —
Хай стогне бура, хай злая моц вые!..
Куды-ж вы, о думкі мяне завялі?!

НА ВОСЕНЬ.

Пажоўклы ліст, канаючае сонца,
Імгла, туман, плюхота, бездарожжа;
У сэрцы сум і журлівасьць бяз конца, —
Дай волі мне, дай сьвету мне, о Божа!

Палохлівасьць з зацені начніцай выглядае,
І думкі хмарамі спакой мне адбіраюць:
Пара сьмяротных журб... Вось дзева маладая
Зашла ў засьвет, вось дзяцюка хаваюць.

За душачку яе адмоўлю я пацёркі...
Жалосная была абоіх доля бедных:
Любіліся навек, а цешыліся толькі
Тым шчасьцейкам дзён тры — ў жыцьці іх апа-
[сьледных.

Сканала цудная ў абоймах небаракі.
Такі ўжо лёс: зайздросна шчасьце небу...
Галосіць звон, жальбы пяюць сьпявакі,
А ён—ён ведае, што сьвет пакінуць трэба;

„Што Бог злучыў, то злучана навекі,
„Ці-ж варта жыць, схаваўшы сваю мілу?
„Не астануся тут нямы я і калекі,
„Няма жыцьця: за ёй пайду ў магілу“.

* * *

Задушкі йдуць, самлела ўжо прырода,
Абмыў ўжо дошч васенну дамавіну,
Стрыбог узяў у рукі ўсё ад Рода,
А Мокша атрасла апошнюю галіну.

Чакае ўсё, калі Дажбог ўладарны
Задзержыць рэкі ў сковы лядаваты,
Калі Пятро у небе гаспадарны
Для бедных душ зачыніць божы хаты.

Спачыне й сьмерць у зімку у марозну,
Заціхне зьвер, заглохне ў лесе птушка,
У цемру воўк завые так трывожна,
Як-бы сканала гдзе ягоная дачушка.

На голас той Сварог пашлець прадвесьне
І першым Пяруном разваліць моц Стрыбога:
Скрушэе лёд, зямлі пялёнка счэзьне,
І ўсё жывое зноў пагорнецца да Бога.

3—563

На гробе маладых Алеся і Аліны
Рунее траўка й красачкі ўзрастаюць,
А душы іх ў таёмныя краіны —
Краіны сноў моў птушачкі лунаюць.

* * *

А на Дзяды я заўтра возьму воску,
У капліцу ў цьвентары ў ночы зачынюся
І крыжам трэйчы я да Матуленькі Боскай
З мальбой і каяньнем пакорным упрашуся:

„Пашлі Ты мне, о Збаўцы Маці-Дзева,
„Спакой душы з каханьнем ў чуткім сэрцы;
„Пазволь спазнаць, Княгіня Каралева,
„Як жыці мне, мне сумнаму няверцы...

„Калі ж прад часам я ад журбы і сканаю,
„Дай ведаць мне прычыну цяжкай долі,
„А тайніцу Тваю у сэрцы я схаваю,
„Не скажу тым, ня плакаў хто ніколі.“

ТАЙНІЦУ ДУХА...

Тайніцу духа вазьму я да гробу...
Тхненьне магілы я чую заўсёды:
У зорах неба, раскошах натуры
Думкі аб сьмерці плывуць моўбы воды —
Кінуць мне трэба красу і аздобу
Гэтага сьвету... Ах, сьняцца хаўтуры.

Мілыя вёсанкі, гаёчкі ў полі,
Маці прыбраная Русьбела сьвятая, —
Усенька кінуць мне трэба с трывогай,
Што сьлімянем мне душу аплятае:
Шкада мне беднага брата нядолі:
Крыж і пакута яго дарога.

О мілы Божа, душы маей мэта,
За Табой смагну, смагну як шалёны,
Цябе шукаў я усюды — заўсёды,
Чарамі ласкі Тваей урачоны,
Нраз губіўся мо' блудна камэта,
Што ў шлях пазнаны плыве вечны годы.

Пазволь, о Божа, мецi мне надзею,
Пазволь быць верным свайму Ідэалу,
Ты памажы мне ўстаці да ўчыну,
Бо сам іду я бязмерна памалу —
І у бязвольлі шуканьня мадзею
І без ратунку ад суму я гіну...

ДУША МАЯ.

Душа мая ў краі фантазыі гуляе,
У гвезднай імгле па аблоках плывае,
Сто сонц аглядае у сьветлай празрочы,
Раскошнаю ласкай чаруе мне вочы.

Матыль пышнакрылы купаецца ў зорах
З праменьняў сатканых, купаецца ў морах
З вадою цудоўнай. У неба ўзлетае
Арлом сьветавідам — і ў пекла спадае.

І добра мне ў цуднай фантазыі ўлудзе,
Сам дух мой спакойны шчасьця вынаходам:
Не гадае ці ў гэтым узорным шмат цудзе
Не прагляне іронія ціхім мімаходам.

Пульс жывога ўсесьвету, творчы шопат чую,
Падзіўляю разсновы формы незгаданы,
Над завесістай скалай у горах начую
Белых зданьняў ігрою гіпнотызаваны.

Сьвет чароўны-цудоўны мяне ўзяў ў абоймы,
Напаіўшы адвечнай журбай ідэалу,
Твораў дзіўных усюды віджу цэлы плоймы
І чую над сабою ўсебыту навалу.

МЕСЯЦ БЛЕДЫ.

Месяц бледы азарыў божую зямельку. Ціш нямая залегла горы, лес і вёскі. Ціхі і сад мой.

Я выйду прыслухацца шопату тайніц. Прылажу вуха мае да грудзей яе раскошных. Я цалаваці буду яе горкія сьлёзы: сьлезы маей роднай зямелькі.

На небе сьвецяць зоры божыя. Белыя хмаркі ледзь плывуць па тоні бяздоннай кругасьвету. Ледзь шапочуць пад акном маім кволыя ліскі бярозы.

Адзену я чорную вопратку маю. Схаваюся ўглыб майго саду. Буду сачыць зорку долі маей: лічыць момэнт яе ўпаду з кругазору. Лавіць буду пошапты тайніц ночы.

Чакаці буду з'явы, што аткрые злуду майго бытаваньня. Слухаць буду трывожнага біцьця свайго сэрца: — сэрца адзінокага чалавека.

СОНЦА СЬВЯЦІЛА.

Сонца сьвяціла раскошна. Лес аддыхаў. Хмаркі тварылі дзівы. Людзі раўнялі збалелыя ад працы рукі. Возера ледзь стагнала ціхім уздыханьнем сваіх фаль, — малілася небу:

Божа мой! а я не магу заплакаць.

* * *

Усплыў месяц поўны-чысты. Вокам мудрага агледае ён з'явы зямелькі і ўсьмехаецца зважна. Неба анямела ў ціхой контэмпляцыі. Лес заснуў ад задумы. Людцы сьнілі аб шчасьці:

Божа мой! а я не магу заплакаць.

* * *

Закруціла віхрам-ветрам кругом. Завыла прырода ад болю. З неба ударылі пяруны. Лес загудзеў вялізарна. Скавытала зямелька. Людцы запалілі свечкі і пазавешывалі вокны. Усе казалі, што прышоў час божага з'яўленьня:

Божа мой!
Залій мяне сьлязамі
Магутнай веры.

ЧАМУ МНЕ МАРКОТНА.

Чаму мне маркотна, на плач забірае,
Кругом хоць жыцьцё і свабода й вясельле?
Ідзець год за годам, і поўдзень мінае,
На сумны нядуг мой няма ужо зельля.

З малых лет я біўся з нядоляй ды горам,
Пагляд мой ў юнацтве быў сумны, хоць чысты,
Цяпер сам ня знаю, якім я напорам
Прабуду свой шлях так ліхі і цярністы.

Зварушылась многа у даўнай будове,
Памножылі лета й навука сумнівы;
Стаю я прад гробам усё нагатове,
Загасьлі душы маей зоркі агнівы.

Ня ведаю сам, што сталася такога
З душой маей сумнай, трывожнай даволі,—
Скаваў хто узлёт яе чысты да Бога,
Ўпісаў быццам страшнае слова „ніколі"!

Ці сам я нядобрага духа прызнаньнем
Прыгасіў агонь той ласкавы аж з неба,
Гарэў што — здаецца — глыбокім каханьнем:
Людцом каб падаці і „неба і хлеба“.

Гдзе-ж праўду мне дзець: ўсё канчаецца скора,
Мадзее і вера, і агонь, і любоў,
Зьліваецца з пыхай сьвятая пакора,
На ўсіх ідэалах няма жо багоў.

І кажуць, шчто злуда жыцьцё тут на сьвеце,
Што сном ледзь прыметным у коле ўсебыту,
І чысца пачатак займае на мэце,
І ў пекла ўкідае душу прагавіту.

Прабую маліціся сэрцам збалелым,
Прад зорам сваім бачу мукі Айчыны,
Гдзе брат азірае ваком ашалелым
Руіну, разбой — і пытае прычыны.

Малюся да Бога, хоць ён тут бязсільны.
Бо волю ўсім дaў... свабоду шануе...
Сьмяецца ўсё пекла, ўвесь сьвет замагільны,
Як цёмная сіла над намі пануе.

Ці варта змагацца з нядоляй крывавай?
Ці варта вялічыць лік жэртваў зямлі?
Ці ж сьвет пераробім рукою нямравай?
Ці тым там ня лепей, што ў гробе згнілі?

Адзін быў заўсёды, было мне нявольна
Пазнаці любові ціхога дзяўчаці:
Так мусіў мой розум трудзіцца мазольна,
Каб сэрцу балючаму волі ня даці.

Згубіў я здароўе, і волю, і мэту,
Адно асталося: спачыць у магіле...
І плач забірае на праўданьку гэту,
Што гіну я сумны, без пары, ў веку сіле.

* * *

Схавайцесь сьлёзы! Вы мне непатрэбны,
Льецца гарчэйшых до' ў сьвеце шырокім,
Пацехаў ня хочу: яны мне ганебны —
Хоць дух мой і слабы, ня быў касавокім.

З духамі гавору, іх рады шукаю:
Загробнага сьвету гадаю тайніцы, —
Сьціскаецца сэрца — чаму, сам ня знаю —
Лятаюць трывожныя думкі — начніцы.

Ах, веру мне дайце, што будзе калісьці
Трыумф чалавека над духамі благімі,
Што посьле пары так сьляпой ненавісьці
На сьветлы парог аб'еднаньня ўзышлі мы...

Чаму-ж мне маркотна, хоць сонейка сьвеціць,
Прырода раскошна навокал пульсуе,
Куды-ж мне падзецца, дух мой куды мэціць,
Чаму маё сэрца балюча так чуе?

ХМАРЫ - ХМАРАНЬКІ...

Хмары хмараньki, мае любаньki,
Ляціцё вы гдзесь, як галубаньki.
Закрываеце даль ад вачэй маіх,
Разбуджаеце жаль да сноў маладых.
Леты мілыя, не аглядныя,
Не паверне вас сіла жадная!
Шчасьця Бог ня даў на мой мужні век:
Тайнай сіле здаў на недуг мой лек
Дарма б'юся я, як той язь аб лёд:
Воля выжшая дае дзіўны ход.
Я не наракаў, горкіх сьлёз ня ліў,
Хаця хмарны вал сонца мне закрыў.
Веру, хмараньki, што так трэба мне:
Сьвет — дарожаньki не адны, ах не...
Спачывайцеж вы там у моры гдзесь,
Склад мой векавы — не загіне ўвесь...
Хмары-хмарачкі, з мора вашы род —
Душы-душачкі, з неба ваш народ.

МНЕ СУМНА . . .

Мне сумна, што на сьвеце дарма
Льецца кроў,
Мне сумна, што ідзець на-марна
Спагад, любоў.
І сумна, калі хто сьмяецца,
Здаецца мне:
Дзе сьмех, там крыўда задаецца,
Там сум на дне.
Як пуста маладосьць гуляе,
То-ж плачу я:
Затым, што сіла маладая
Ідзець на-зра.
Як бачу хараство хоромаў,
Жудосна мне,
Бо з іх тэй штукі, тых заломаў,
Крывёй пахне.

Адну пацеху ў сьвеце маю,
Адкуль буду,
Калі зямельку урабляю,
З плугом іду.

І хоць мне цяжка і гаротна,
Спакою нет,
Але ў душы ужо не маркотна:
Я кормлю сьвет.

ЛІЮЦЦА ПЕСЬНІ.

Ліюцца нашы песьні
Гарою — далінoй:
Як рэкі на прадвесьні
Удаль рвуцца грамадой...
Ліюцца нашы сьлёзы,
А сэрца шчэміць боль:
Гэй — гэй! Гэй — гэй!
Гэй песьні аж з нашых поль!

Як небам сінім хмары
Лятуць праз родны край;
Як думкі і як мары
У жоўталісты гай...
Балючая малітва
Ї сэрца чысты сон:
Гэй — гэй! Гэй — гэй!
Гэй з песьняй прад музы трон!

ТЭСТАМЭНТ.

Калі мой дух пазве Бог за магілы,
Калі змагаціся ня стане мне ўжо сілы,
Калі цяжкі дзірван залягне надамной, —
„Зямліца родная, ты будзь тады гарой!..

Апошнюю малітву да Бога я нясу,
Сьлязамі горкімі я сэрца парушу,
Каб божы голас мне пачуці над сабой, —
„Зямліца родная, о будзь-жа ты гарой!"

Славян абрад маніўся я прыняць,
І роднай моваю Дажбога праслаўляць...
А мо' сябры мае пайдуць калі за мной, —
„Зямліца родная, ты будзь тады гарой!"

Свае я творы даю дзеля „культуры",
Клюшчанам шлю паклон. Там натуру
Беларуса я палюбіў і там са мной
„Зямліца родная была разок гарой..."

Майно маё, прашу, жыдкам прадайце,
А з грошай доўг даўнейшы мой аддайце,
І есьлі хто заплача надамной, —
„Зямліца родная, ты будзь тады гарой!"

Маю адзеж вятрыце да ахвоты,
Для дэзынфэкцыі, бо зьмёр я на сухоты,
І сумна мне было ў нядузе тым парой, —
„Зямліца родная, ты будзь-жа, будзь гарой!"

Айцы, браты, а так-жа вы сястрыцы,
Так не бядуйце йзноў, бо добра мне ў зямліцы,
Прашу-ж, каб ня было дзярно чужое надамной,
„Зямліца родная, ах будзь-жа ты гарой!

Я ворагаў ня меў, калі-ж хто быў мне зімны,
Няхай растае ўжо як лёд, бо быў бы дзіўны,
Што злуе йшчэ падчас, калі ўжо над сабой
Пачуў, што „Беларусь пайшла такі гарой!"

Прыяцелям сваім адно я слова скажу,
Ім мэту родную ад сэрца я пакажу:
Калі радзіўся ты шчасьліваю парой,
Працуй, каб „Беларусь йшла наўсьцяж гарой!“

А тым, што як вужак асьліняць нас ядліва,
То жартам панскім, то замовай агідлівай,
Скажу, што будзе час, калі прытоптаны нагой,
Вы скажыце: „Вось Беларусь пайшла аднак
[гарой!“

V.

КАВЭРНЯ.

Сьвятліца места з прэтэнсіяй шыку,
Пыскі паночкаў з мінай трыумфацкай,
У куце музыка... Шмат гулу і гіку,
Ахвота быць ў модзе псэўдаэлеганцкай.

Панічы змарнаваны цягнуцца ляніва,
Каб паказаці новыя лякеркі.
Пэрфум пудра скрывае пахі смурадлівы,
Прад ганкам возьнік кляне за „паперкі“.

Бліхтр, фасон і аблуда паказалі зубы,
На целе брудным ясьнее горс чысты,
Пыха, заразумеласьць шчырацць конскі губы,
Акуляры хаваюць вока ананісты.

Прээнтуюць мужчыны ясны... камізэлькі,
Голас і гоман расплывае рэхам,
Прыслужнікі ўсё новы разносяць бутэлькі,
З сваім цынічна дуркавым усьмехам.

У атмосфэры чувацца рух змыслаў шалёных,
Дзе-не-дзе суне піяцкая морда,
Пад сталамі працуюць лыдкі «заручоных»,
Сарваны голас вые «sursum corda!»

Якіясь вусны фарбамі сьмяюцца,
Чыесь вочы варожаць роскаш за заплату,
Якісь «ён» са «сваею» за нешта злуюцца,
Якісь шпіц праектуе танец дуркаваты.

Так бавіцца кавэрня... Гадзіна мінае...
Прад шыбамі галодны кляне усіх гнойна,
Дым гусьцее... Шарота салён спавівае,
Сонна йграе музыка *tempo* «заўпакойна».

ДЗЯЎЧЫНКА І ГУЛЬБА.

Плывець ручаінка
Стужачкай зялёнай, —
Гуляе дзяўчынка
Ў хустачцы чырвонай.

Плывець даліночкай
Водная дарожка, —
Плача маці з дочкай:
Пасьлізнулась ножка.

Паплыла як стужка
Рэчка ўдалечыну, —
Гойдае дачушку
Сьлёзная дзяўчына.

З рэчкі страх зьявіўся,
Стогне ў моры маўка, —
Дзяцюк ажаніўся,
Дзяўчо ўжо русалка.

4—563

РАДЫ (з Эдды).

Хвалі гожасьць дзянёчка,
Як кончыцца прыгожа;
Хвалі пекнасьць дзяўчынкі,
Як замужам нябожа.

Меч толькі прабаваны
Тваей пахвалы годны;
Лёд—калі яго пройдзеш
І чуеш грунт свабодны.

Ня вер салодкім слоўцам
Кабеткі, або панны;
Ня вер зьмейцы, што дрэміць,
Ня вер сьвету, бо зманны.

Сьцеражыся віляньня
Сваей жоначкі вернай;
Ня вер ў сілу багацтва,
Ня вер хітрасьці беднай.

Дзе увойдзеш — пільнуйся,
Ці ёсьць выхад бяспечны:
Не згадаеш, скуль выйдзе
Вораг — лёс твой прадвечны.

БРАТУ НАСТАЎНІКУ.

Ці у долі, ці ў нядолі,
Не гаруй, брат, аніколі:
Даў Бог хлеба, дасьць і неба,
Дасьць усенька, чаго трэба.

Ня сумуй, хоць льюцца сьлёзы,
Будзь і сьмелы і цьвярозы;
Вер, што Беларус устане,
Згіне хітрых панаваньне.

Духам глянь кругом—наўкола:
Закрасуе наша школа;
Роднай мовай, родным чынам
Аджывець наш бедачына.

ШТО ЗАНАДТА — НЕЗДАРОВА.

(Па Нямцэвічу).

Занадта адпачыўку — душы аслабленьне,
Занадта суматохі — духа вар‘яценьне.
Занадта абароту — другім кошт вялікі,
Занадта супакою — свінскія навыкі.
Шмат каханьня занадта розум ачмучае,
А занадта лякарстваў сьмертухну зсылае.
Занадта хто субтэльны: хоча ашукаці,
Хто занадта суровы: тыранам трэ' зваці.
Празмеру хто ашчадны, той лакомцам будзе,
Хто занадта адважны, хвальком завуць людзі.
Зашмат каму багацтва - калода у ногі,
Зашмат чэсьці хто мае — нявольнік убогі.
Занадта раскошы—ціхенька у гроб заганяе,
Хто занадта разумны, кепствамі канчае.
Занадта многа веры— згубная дакука,
Занадта многа сэрца — сабе й людзям мука.

Занадта абяцаньня — радосна дурному,
Занадта сабіраньня — прыдасца другому.
Занадта многамоўны — сакрэту ня мае,
Занадта жартаўлівы — лепшых высьміхае.
Зашмат многа павагі — гордасьці знак шосты,
Калі ты надта добры — скажуць, што запросты
Надта каму падацца — то сябе паніжыць,
Занадта дэлікатны усімчыста збрыдзіць.

ВОСЬ ЯК. (Прыпеўкі).

А у цёмным лесе,
Дзед бабулю весе,
За рукі — за ногі,
Сьмяюцца ўсе богі.

А у полі чыстым,
Ў жыце залацістым,
Дзеўка штось гадае,
Ў прыпал паглядае.

А ў лузе за рэчкай,
Пасьвіў Стась авечкі,
Франка памагала,
Пакуль жонкай стала.

На паповай ніве
Бот вісеў на іве,
А бабы шапталі,
Цуды ўспаміналі.

А ў гаі зялёным,
Сонцам залачоным,
Дзяцюк дзеўку соча,
А яна рагоча.

Сьмяіцеся людзі,
Што вясельле будзе,
Цыбука ды з люлькай,
Цыпрука з Ганулькай.

ШЛЯХАМ ЦЯРНІСТЫМ...

Пасьвячаю N. N.

Шляхам цярністым, набітым каменьня,
Між жудаснай, цяжкай пары,
Пусьціўся ты, брат, на дарогу цярпеньня,
Шпырнуўшы трывогу з-гары...

А сьмешныя людзі — праўдзівыя хамы —
Як толькі пачулі, што ты
Пайшоў ў падарож, каб дайсьці тае брамы,
Агонь гдзе запален сьвяты,

Скрыгочуць зубамі, крыўляюць сумленьне,
І хочуць ўсім даказаць,
Што ў іхных руках супачыла збаўленьне,
Што дарма прывольля шукаць.

аму-ж бо ня ясныя нашыя думкі,
Шчэ трэба мо' іх паўтараць:
Мы Белу-Русь будзім з нядолі і мукі,
Бо годзе ўжо лёс праклінаць.

Хто можа — чым можа будуем Айчыну,
Душу ажывіў ўжо сам Бог,
А мы, у трудах і ў мальбе без спачыну,
Ей цела збуджаем з знямог.

Заеліся злобай на гэту работу,
Зварушан бо іхны спакой:
Вякамі сьвяцілі яны ўжо суботу,
Хоць сьлёзы ліліся ракой.

Панкі і ксянжочкі і ўсе хто „вучоны!“
Вы праўду усе панялі!
Аўтары сьвяцілі, паддзержылі троны!
З народам-жа вы ня былі!!!

Народ быў асобна, тварыў сваю сілу,
Культуры ня меў, а тварыў;
А вы мімаволі капалі магілу,
Бо дух ваш з раскошы ўжо гніў.

Цяпер, калі голас народу раздаўся,
А просты і ясны як дзень,
Так вы схамянуліся і дух ваш спужаўся,
Як бытцам ад сну целяпень.

Вы ведайце добра, чаго нам патрэба.
Нам трэба зямлю мецъ сваей,
Мы хочым па-просту дастацца да неба,
А не міма панскіх дзьвярэй.

Ня цяміце гэта, прасьцей яшчэ скажу:
Ня верым мы вашай брахні,
Што нам спагадайце... Ішчэ штось пакажу:
Вы Бога ужо акпілі.

Бо Хрыстус казаў-жа ўсім людзям вольным
Слугамі быць мест панаваць:
А вы панавалі — а нам безпатольным
Нельга было-й лёс праклінаць.

Тамаш сьвяты піша, што „збытак ад стравы,
Ад рэчы канечнай ў жыцьці,
Ісьці мае бедным, а йначай крывавы
Зладзея назоў трэ нясьці.

І хто-ж гэта споўніў — сьмяіцеся людзі —
Хоць мо' — й хрысьціяне былі,
Аднак-жа казалі: „Па сьмерці што-ж будзе?"
І самі для бруха жылі.

А Хрыстус ўзяў вітку на гордыя плечы,
І так як калісьці жыдоў,
Прагнаў із сьвятыні натоўп той авечы,
Што крыўдзіць заўсёды гатоў.

Культуру стварылі з навукай глыбокай.
Дурманіць, каб розум людзей,
Каб плутацца думкай ад працы далёкай,
Каб сьмешыць старых і дзяцей.

Вучыліся многа — куды-ж нам зраўняцца —
Дазналі, што ў сьвеце на дне,
Забыліся-ж ўрэшці у серцы спытацца,
Ці ёсьціка Бог там, ці не?

Бо есьлі-бы Бог там здабыў селянішча,
Жылі-бы іначай зусім,
Жыцьцё гэта труд—ня гульба, ня ігрышча—
І Хрыстус казаў гэта ўсім.

Так вось дзе навука: народ наш убогі,
Пазбаўлены сьвету і долі адзін,
Аднак ўхаваў шмат з Хрыстовай дарогі,
І верны Яму быў, як сын.

Вучоныя-ж сьвету, надутыя вельмі,
Сваім пустадумствам ліхім,
Гулялі „задушкі“ — як гэныя шэльмы,
Што зьнюхаліcь з духам благім.

Народ мой ты бедны, падзякуй ты Богу,
Што можыш цяпер паказаць,
Сабраную сілу на тую дарогу,
Гдзе можна свабоду спазнаць.

Хто сын твой—сын вёскі—няхай хутчэй ўстане,
Пратрэць свае вочы на дзень,
Ідзець бо пара — пара змертвыхстаньня —
„Паложан тапор на карэнь“.

У хаце тваей запладзіліся гніды,
Што могуць твой лёс пабрудзіць:
Пазбыцца ты мусіш вось гэнай агіды,
Бо хоча трудом тваім жыць.

Адважна-ж, мой браце, ты праўду ад Бога
Нясі ў сьвет шырокі на край,
А хоць і цярніста твая шлях-дарога,
Яна завядзець аж у рай!

МУРАШКА І ГАЛУБКА.

Увалілася неяк ў крыніцу,
Што брала спад зямлі вадзіцу,
З работы ідучы мурашка.
Напрасна яна там ратуецца,
Пакінуўшы цяжкую ношу:
Жыцьця ей канчалася ласка.
Пад гэты час бела галубка
Аподаль на хвойцы сядзела: —
Ігліца маленька на помач
Мурашцы з гэтай хвойкі зьляцела;
Мурашка абняўшы хмызінку,
З крынічкі тэй выплыць здалела...
Адзін паляўнічы нядобры
Намэціў раз стрэл неабмыльны
Галубку зьняць з хвойкі іглістай,
Тады міжы траўкі расістай,
Ішла на работу мурашка: —
Ціхенька к стральцу падцікала
Укусам яго страпянула: —
Стрэл вышаў няцэльны,
Галубка ў высі патанула,
За помач мурашцы падзячна.

БАБЕ І ЧОРТ З ДАРОГІ УСТУПАЕ.

Хоць і хітры чорт рагаты,
С трудам дасца ашукаць,
А ўсё-ж, ўлезшы ў тарапаты, —
Їдзі бабку папытаць.

Бо хоць жонка і дурніца,
Дзесяць цяжка ей злічыць,
З кожным любіць пасварыцца,
Але чорт прад ей дрыжыць.

Вось паслухай, браце, сказкі –
(Было гэта ўжо даўно) —
Без дакладу, без прыкраскі,
А ня верыш — ўсё раўно...

Раз дзядок гарох пасеіў,
Пры гаёчку у сам раз,
Зерне чыста перш развеіў,
Каб радзіла ў божы час.

На жаль толькі пры рабоце
„Спаможж Божа!“ не пачуў,
А і сам ў сваей ліхоце
Нат' да Бога ня ўздыхнуў.

Так вось гарох ня ўдаўся,
Рэдкі, як бабулі вус,
Падрос крышку, йзноў падаўся,
Кляне дзед і „лёс“ і „мус“.

Раз ідзе ён да пасеву –
Відзіць, што гарох прапаў,
Глянуў ўправа, зірнуў ўлева:
„Каб це' — кажа — чорт забраў!

„Хай цябе ён і гадуе
„І зьбірае у свой час:
„Калі зерне Бог марнуе,
„Чорт няхай бярэ папас!

У злосьці дзедка забрахаўся,
Каго ўспомніў, усіх кляў:
За кустом-жа чорт сьмяяўся,
Рад, што дзед гарох аддаў.

Штось за тыдзень, а мо-й болей,
Ля гароху дзед хадзіў,
Ужо бяз злосьці, рад даволі,
Бо гарох такі зрадзіў.

Пагусьцеў зазелянеўшы,
Пекна у гару падрос;
Дзед стручок маленькі зьеўшы,
З дзіва галавой патрос.

Толькі зірк — аж чорт рагаты
З-за куста прад ім шмыгнуў.
„Чый гарох жарэш, мардаты?“
Дзеду так ён усклікнуў.

Дзеду тут аж мокра стала,
Так спалохаўся бядак,
Нешта ў сэрцы засмактала,
Бо прыпомніў, што і як.

А чорт сьмехам заліваўся!
„Помніш — кажа — як той раз
„На ўвесь сьвет ты праклінаўся,
„Даў гарох мне на папас!

Мужык пальцам у лоб стукнуў:
„Тож ня дар, калі папас,
„Мала, што там ў злосьці гукнуў,
„А хто ж быў тады пры нас?

Чорт ад злосьці аж дрыгоча:
„Усё пекла сьведкай мне!
„Мой гарох!“... А дзед мармоча:
— Спытаць жонку: даць, ці не? —

„Ну, няхай! — так моліць чорта:
„Калі твой гарох — бяры!
„Мая хатанька абдзёрта,
„Усе дзяруць — і ты дзяры!

„Але заўтра я йзноў буду,
„Каб табе йшчэ што сказаць:
„Пажалееш мо‘ майго труду,
„Не захочыш ў труну гнаць!

Аж ня вытрываў чарціна,
Жаль яго навет хапіў:
„Бедняку кожны наруга —
„Ніхто па ім сьлёз ня ліў...

І чорт быстра абцёр вочы,
Бо дзьве капнулі сьлязы:
„Бедны-бедны люд рабочы,
„Хоць ты ў пекла убяжы!..

А назаўтра чорт зьявіўся
Перш яшчэ, як чалавек:
За сук куста учапіўся
І так гойдаўся як кеп.

Чалавак стручок гароху
Зноў радосна смакаваў
І смакуючы патроху,
Так ўсё чорту талкаваў.

„З бабай радзіўся я двойчы,
„У заклад хочым мы ісьці
„Вось с табою, бацька воўчы,
„Каб шмат цябе не клясьці.

„Зьбіраць гарох мы прыедзем
„А такім — бачыш — быдлём,
„Што ты відзеў калісь — негдзе,
„А ня ведаеш, як завём.

Чорт далоні заціpae,
Рад пабачыць такі твор:
Ен с пачатку сьвету знае
Кожны выплад, кожны ўзор.

„Ну, калі я не згадаю,
„На чым тут прыедзеш ты,

„Так гарох мой прападае,
„Сьведкай будзе Юр сьвяты.

Ледзь бліснула зараніца,
Чорт на бусьле ўжо прычгаў:
Глядзіць, што за небыліца,
Што дзядок наш абжаргаў.

— „Ну кажы, на чым я еду?“
Чалавек гавор зачаў.,.
— „Ну-й быдлё-ж: ні знай, ні ведай!
„Дзе-ж ты, брат, яго дастаў?

Чорт ня можа прыгадаці,
Гдзе ён відзеў такі твор:
Хацеў толькі ўсё сказаці,
Ці не з бабы ўзяты ўзор?

Аж затупаў чорт нагамі,
Рогам дрэўца павярнуў,
Пёрся горамі — даламі,
Аж у пекле адпачнуў.

А дзед з бабай аж рагочаць,
Што ўдалася штука ім!
Але болей не захочаць
Пазнавацца з духам злым.

ПАДАРОЖНЫ І ЯГО ВОРАГ.

(Аповесьць эвангелічная).

З-вялікага места ішоў падарожны —
Нядобрыя людзі яго абступілі,
Адзежу ўсю здзёрлі, да сьмерці прыбілі,
Астаўся адзін ён, нядужы-трывожны.

Яго міма колькі праходняў прайшлося. —
Ніводзін ня бачыў спагадлівым вокам
Таго нешчасьліўца. Ен відзеў здалёку
Іх зімныя сэрцы... Мярці асталося!..

А быў яго вораг адзін. Той убачыў
Ахвяру зладзейства людзкога крываву;
Занёс да заезду і плату назначыў
За зёлкі, дагляд, за пастой і за страву.

Вясёлы, шчасьлівы пайшоў ён дамоўкі,
Падзячную песьню анёлы зайгралі,
Жалейкі, стакроткі схілілі галоўкі,
Патольныя словы улёсна шапталі...

Так кожны чын добры душу ажыўляе
Таёмным вясельлем, нябескай патольлю:
І зоркі нам сьвецяць і лес нам іграе,
Бо меней на сьвеце нядолі і болю.

ГРЭШНАЯ.

(Аповесьць эвангелічная).

Дзень цудны быў майскі,
Як бытцам-то райскі, —
Прырода ў зьнямозе маўчала...
Зямелька спачыла,
І спала і сьніла,
Усенька на сонцы драмала.
    А толькі Дух Божы,
    І дзельны і гожы,
    Тварыў без спачынку тайніцы,
    Жытцо красавала,
    Пах зёлка давала,
    Вадзіца бурліла ў крыніцы.
У дзень гэты Бог-Збаўца
Прысеў на мураўцы,
Ля самай крынічнай вадзіцы:
Сваім апастолам,
Ціхім як анёлам,
Тлумачыў засьвету тайніцы.
    „Спакой вам нясу Я...
    „Хто мечам ваюе,
    „Ад меча загінуць ён мусе;

„Спакой і свабоду —
„І вам і народу,
„Што гіне ў няволі, ў прымусе.
„Ня будзьце трывожны,
„Ваш шлях просты-збожны:
„Дабром пакаайце благога;
„Другіх ня судзіце,
„На крыўду маўчыце, —
„Пачуйце ў душы сваей Бога.
„Яго гаспадарства,
„Яго валадарства,
„Паказуйце сьвету бязверцы:
„Яно-ж не ў багацтве,
„Ня ў сіле, ня ў зманстве,
„Яно у вас самых — у сэрцы...
Тымчасам здалёку
У пыльным аблоку,
Пасьпешны паход паказаўся, —
Мужы і кабеты.
Увесь натоўп гэты,
Да Збаўцы сьвятога сьпяшаўся.
У гэтай грамадзе,
У хітрым нарадзе,
Йшло шмат на кніжках вучоных:

Вялі блудну дзеву...
Былі поўны гневу...
Злавілі іх грэхам злучоных.
У Законе спачатку
Стаіць, што дзяўчатка —
Распусьце і грэху аддана
Павінна каменьнем,
Гразёй і паленьнем,
На лютую сьмерць пакарана.
Прад Боскім Мастачым,
С трывогай і плачам,
Яна на каленкі упала, —
А ўся ціжба гэта,
І муж і кабета,
Яе прад Хрыстом аскаржала.
Вучоныя с кніжкі
Чыталі запіскі...
А Хрыстус ўглядаўся ў крыніцу,
А посьле скланіўся,
Ніжэй пахіліўся, —
Пісаў на жвірочку тайніцу.
Як шопат травіцы,
Як говар крыніцы,
Да іх Ен азваўся ў натхненьні.

„Хто грэху ня мае,
„Хай першы кідае,
„На грэшную дзеву каменьні...
І далей ў жвірочку
Пісаў па радочку,
А кніжнікі пільне чыталі:
Грахі іх там ставіў,
А Праўданьку славіў,
Яны-ж прачытаўшы ўцякалі.
Адна асталася.
Сьлязмі залілася,
Ен вокам паглянуў глыбокім.
„Адна ты, бядота —
„Адна ты, сірота —
„Адна ты на сьвеце шырокім...
„Устань с паніжэньня,
„Ідзі на цярпеньня,
„А больш не грашы... аніколі...
Яна ціха ўстала:
„О Раббі!" шаптала...
А сэрца самлела ад болі.

ЗЬМЕСТ.

Стр. Стр.

I.

Мест прадмовы 3
Сонцу узгорнаму 4
Песьня на псальм 130 . 5
Песьня на псальм 62 . . 6
Ad te levavi 8
Шчасьце 9
Не памёр: нарадзіўся . . 10
Арганы жаляща 14
З кнігі выжш. асягн. дух. 16
З кнігі мудрасьці. . . . 19

II.

Гымн роднай зямлі . . . 21
На гадав. незалеж. Белар. 22
Айчыны мілай 24
Божа зжалься 26
Загляне сонца 28
Ой на Русь ды Белу . . 30
О, край мой родны . . . 32
Гэй, будуйце 35
На крыльлях 39
Пашлі мне Божа 41
Чарачку адну 42
Чары Айчыны 44

III.

Маей музе 47
Эрос і Псыхэя 50
Русалка 51
Песьня дзяўчаці 53
Песьня 54
Самсон і Даліля 55
Як мрэц 57
Не чаруй 59
Сэрца 60

IV.

Спавіу мне сэрца жаль 63
Вецер шалее 65
На восень 66
Тайніцу духа 69
Душа мая 71
Месяц бледы 72
Сонца сьвяціла 73
Чаму мне маркотна . . 74
Хмары-хмараньківі . . . 78
Мне сумна 79
Ліюцца песьні 81
Тэстамэнт 82

V.

Кавэрня 85
Дзяўчынка і Гульба . . 87
Рады (з Эдды) 88
Брату настаўніку . . . 90
Што занадта — нездарова 91
Вось як (Прыпеўкі) . . . 93
Шляхам цярністым . . . 95
Бабе і чорт з дарогі уступае 101
Падарожны і яго вораг 107
Грэшная 108

ВАЖНЕЙШЫЯ ПАМЫЛКІ ДРУКУ.

Стран.:	Верш:	Замест:	Трэба:
14	10 здолу	пакінаў	пакінуў
21	3 зверху	Айчызна	Айчына
25	4 здолу	айчыны	айчыну
27	2 зверху	трыунфальна	трыумфальна
28	8 зверху	радасьці	патолі
29	2 зверху	агнявы	агняны
75	9 зверху	шчто	што

Казімір Сваяк

Казімір Сваяк (Канстанцін Стаповіч) нарадзіўся 19 лютага 1890 г. у мнагадзетнай сялянскай сям'і арандатара ў в. Барані Свянцянскага пав. Віленскай губ. Пачатковую школу скончыў у роднай вёсцы, у 1905 г.— гарадскую ў Свянцянах. У 1907 г. паступіў у Віленскую каталіцкую духоўную семінарыю, дзе далучыўся да беларускага адраджэнцкага руху, што гуртаваўся вакол рэдакцыі газеты «Наша ніва».

З 1912 г. К. Стаповіч захварэў на туберкулёз і штогод вымушаны быў ездзіць на лячэнне ў Закапанэ. Працаваў вікарыем у Клюшчанах. Абавязкі ксяндза спалучаў з адукацыйна-асветніцкай работаю сярод прыхаджан: у парафіі адкрываў беларускія школы, беларускія настаўніцкія курсы, арганізаваў гурток беларускай моладзі «Хаўрус сваякоў» з хорам, драматыч-

най групаю. Наладжваў лекцыі, літаратурныя вечары з беларускімі дэкламацыямі. За прапаганду беларускай мовы і культуры выклікаў варожасць духоўнікаў, праследаваўся ўладамі буржуазнай Польшчы: падвяргаўся вобыскам, хатняму арышту, канфіскацыі бібліятэкі і рукапісаў.

У 1917 г. захварэў і едзе лячыцца ў Закапанэ. Вяртаецца ў ліпені 1919 г. За яго дзейнасцю пачынае сачыць дэфензіва. Шпікі выкрадаюць яго рукапісы.

Першы свой верш па-беларуску «На імяніны майго пробашча» К. Стаповіч напісаў 23 кастрычніка 1912 г., друкавацца пачаў у 1913 г. у газеце «Biełarus». Публікаваўся таксама ў календарах, газетах, у часопісах «Авадзень», «Студэнцкая думка» і інш. Выдаў зборнік вершаў «Мая ліра» (Вільня, 1924).

Памёр 6 мая 1926г. Пахаваны ў Вільні.

Літаратурна-мастацкае выданне

СВАЯК КАЗІМІР
(Стаповіч Канстанцін)

МАЯ ЛІРА

Вершы

Рэпрынтнае выданне

Адказныя за выпуск
В. І. Рабкевіч і А. І. Цароў

IБ № 4074
Падп. да друку 07.09.93. Фармат 70x100^1/32.
Папера афс. № 1. Афсетны друк.
Ум. друк. арк. 4,88. Ум. фарб.-адб. 5,04.
Ул.-выд. арк. 3,13. Тыраж 6000 экз. Зак. 563.
Выдавецтва «Мастацкая літаратура»
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Ліцэнзія ЛВ № 3.
220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.
Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа.
220005, Мінск, Чырвоная, 23.

$$С\ \frac{8820600000-129}{М\ 302/03/-93}\ БЗ\ 136-94$$

ISBN 5-340-01313-8